

LUNDS
UNIVERSITET

Genusvetenskapliga Institutionen, Lunds Universitet

Kandidatuppsats, GNVK22, 15 hp

**“Jag hade älskat att veta vem jag är tidigare, men jag älskar
att veta vem jag är nu”**

En studie om att leva utan ord för sin könsidentitet i en cisnormativ värld

VT 2022

Författare: Lucy Nordmark

Handledare: Irina Schmitt

Examinator: Jens Rydström

Abstract

The field of trans studies is a growing, yet still small field within the Nordic context. There is a big gap in research regarding non-binary* lives, and research aimed at the intersection between age and gender identities beyond or between the gender binary is close to non-existent in Sweden. The aim of this study is to investigate experiences of not having a language to describe and communicate one's gender identity, and further how identity descriptive words change the individual's self-perception. With the help of Judith Butler's theory of interpellation, together with my expanded version of Butler's heterosexual matrix to the cisnormative matrix, this study also discusses how normative discourses regarding transgender* lives impact the lives of non-binary* individuals. Through six semi-structured interviews with participants born 1977 or earlier, all identifying beyond or between the gender binary, the study concludes that language remains a vital part of the participants' anchoring in the world. To reflect oneself in words is understood as a way of becoming intelligible as a subject. However, normative discourses function as new gatekeepers for the participants to adhere to. They can be said to reproduce the binary gender system instead of challenging it.

Keywords: *Non-binary, language, interpellation, age, trans studies, ickebinär, språk, interpellation, ålder, transstudier*

Citatet i rubriken kommer från intervjun med Elisabet.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.2 Syfte och frågeställningar	6
1.3 Forskningsrelaterade överväganden och avgränsning	7
2. Tidigare forskning	8
2.1 Forskning om genus och språk	8
2.2 Forskning om ickebinära*	9
2.3 Forskning om ålder och könsidentitet	9
3. Metodologi, Material & Metod	10
3.1 Transstudier som fält	10
3.2 Feministisk och transfeministisk metodologi	11
3.3 Materialinsamling och samtycke	12
3.4 Tematisk innehållsanalys	13
4. Forskningsetiska överväganden	14
4.1 Att delvis vara en del av gruppen	14
4.2 Att navigera i en generationsskillnad	15
5. Teori	15
5.1 Interpellation	16
5.2 Den heterosexuella matrisen	17
5.3 Den cisnormativa matrisen	17
5.4 Skam	18
6. Analys	19
6.1 Presentation av intervjupersoner	19
6.2 Analysens disposition	19
7. Del I - Frånvaron av språk	20
7.1 Känslan av att vara fel	20
7.2 Omöjliga identiteter och praktiker	22
8. Del II - Mötet med begrepp	24
8.1 Existensberättigande och ambivalens	24
8.2 Nya livslopp	26
8.3 Att inte vara ensam	27
9. Del III - Frigörande eller fängslade diskurser	28
9.1 Pusselbitar till en helhetsbild	29
9.2 Ett hegemoniskt trans*narrativ	30
9.3 Ålder och transerfarenhet	32
10. Avslutande diskussion	33
10.1 Sammanfattning av analysen	33
10.2 Slutsats	35

Referenslista	37
Bilaga 1 - Inbjudan till deltagare	40
Bilaga 2 - Intervjuguide	41
Bilaga 3 - Information om informerat samtycke	43

1. Inledning

Att hitta ord och begrepp som kunde spegla känslorna av att något skavde inom mig var en omvälvande upplevelse. Det var med tveksamhet, sorg och lättnad som jag närmade mig begreppet ickebinär i tidiga tjugooårsåldern. Tveksamhet över vad det skulle innebära för mig om jag faktiskt kände mig hemma i det; över att behöva komma ut än en gång. Sorg över att det tagit så lång tid för mig att förstå alla känslor jag bar inom mig som jag inte kunde göra mig förstådd på. Lättnad över att äntligen förstå. Mötet med begreppet ickebinär var inte en linjär process; den var brokig och känslösam och förvirrande. Samtidigt har det mötet öppnat möjligheter för min förståelse av mig själv som jag inte trodde var möjliga innan. Det är inte en process som har varit enkel, men jag har haft alla förutsättningar för att möta detta begrepp under mitt liv. Hur hade min upplevelse sett ut om jag vuxit upp under en annan tid?

Genom sex semistrukturerade intervjuer har jag försökt närma mig denna fråga. Att studera transpersoners* erfarenheter har på senare år blivit ett alltmer beforskat område, men transstudier utgör fortfarande ett relativt litet fält. Det saknas framförallt forskning kring ickebinära* personers levnadsvillkor och erfarenheter, och forskning som specifikt riktar sig till intersektionen mellan ålder och könsidentitet är i princip obefintlig i Sverige. Denna studie är därför ett viktigt tillskott till fältet transstudier. Deltagarna i denna studie är födda år 1977 eller tidigare, och definierar sig bortom eller mellan tvåkönsnormen och de binära kategorierna man och kvinna. Deras berättelser och erfarenheter utgör och styr uppsatsen i dess undersökning av hur språket, eller frånvaron av det, påverkar deltagarnas självbild. Uppsatsen tar avstamp i begreppslig inkludering kring könsidentitet, inte som ett sätt att förstå individers erfarenheter genom kategoriseringar, eller med syfte att dra generella slutsatser om särskilda grupper, utan för att närma sig förståelsen för hur identitetsbeskrivande begrepp har påverkat och format deltagarna. Uppsatsen undersöker en individuell upplevelse av att eventuellt inte ha ord eller begrepp för att beskriva sin könsidentitet, eller att den sociokulturella kontexten omöjliggjort användningen av dessa. Jag menar således *inte* att det inte har funnits ord eller begrepp för identiteter bortom eller mellan tvåkönsnormen. Studien grundar sig i feministisk- samt queer- och transteoretisk litteratur, och använder begreppen interpellation, den heterosexuella matrisen, den cisnormativa matrisen och skam som teoretiskt ramverk.

1.1 Ett samhälle i förändring

Deltagarna i denna studie utgör en grupp som har upplevt hur villkoren för könsöverskridande identiteter har omförhandlats under deras livstid (Siverskog, 2016:12). År 1972 kom Sverige att bli det första landet i världen att genom lagstiftning erkänna transpersoner* juridiskt, dock kom detta erkännande med krav på tvångssterilisering och skilsmässa (Krieg, 2013:38). Homosexualitet ansågs vara en psykisk sjukdom fram till 1979. Transvestism avskaffades som psykiatrisk diagnos 2009 i Sverige, och tvångssteriliseringar av transpersoner* som sökte sig till den könsbekräftande vården avskaffades så sent som 2013 (Transgender Europe, 2017). År 2017 avskaffades patologiseringen av transpersoner* i Sverige, men transsexualism fungerar än idag som psykiatrisk diagnos inom den könsbekräftande vården, och är ett krav för att få genomgå vissa könsbekräftande behandlingar (Siverskog, 2016:13). Det könsneutrala pronomenet *hen* antogs 2015 av Svenska Akademiens Ordlista (SAOL) efter livliga debatter under tidigare år. Begreppet *ickebinär* syns alltmer i mediala diskussioner. Sverige erkänner däremot fortfarande endast två juridiska köns kategorier. Berättelserna i denna uppsats är oundvikligen präglade av den samtida syn och diskussion som funnits kring medikalisering, normbrytande identiteter och uttryck, och möjligtvis i huvudsak transpersoners* erkännande och liv.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att studera språkets roll för identitetsskapandet utifrån äldre personers erfarenheter. I denna uppsats syftar begreppet äldre till individer födda 1977 eller tidigare. Uppsatsen rör sig på individnivå och undersöker hur könsidentiteten formas av och genom begrepps användning. Den ämnar fånga erfarenheter av att inte ha ord eller begrepp för att beskriva sin könsidentitet, och vidare hur det eventuella mötet med sådana begrepp förändrar och/eller påverkar individens självbild. Samtidigt är språket i konstant förändring, vilket innebär att personer som växer upp idag troligtvis har större tillgång till fler begrepp att potentiellt kunna spegla sig i än individer som vuxit upp i en tid där detta inte var lika tillgängligt. Slutligen ämnar jag därför även undersöka hur deltagarna förhåller sig till normerande diskurser kring könsöverskridande identiteter och uttryck, med utgångspunkt i begreppen *hen* och *ickebinär*. Frågeställningarna lyder som följer:

- Hur upplevs frånvaron av begreppslig inkludering kring könsidentitet?

- Hur påverkas och formas den egna förståelsen av ens könsidentitet i mötet med språk och begrepp som individen kan spegla sig i?
- Hur förhåller sig deltagarna till föränderliga och normerande diskurser kring könsöverskridande identiteter och uttryck?

1.3 Forskningsrelaterade överväganden och avgränsning

I den här studien finns ett intresse för det som ofta betraktas som privat eller personligt, såsom känslor, upplevelser, erfarenheter, minnen och identiteter, parallellt med det som betraktas som offentligt, såsom diskurser, allmänna begrepp, makt och samhällsstrukturer. Det utgör grunden i fältet transstudier samt transfeministisk metodologi och etik som kommer att presenteras nedan. Jag kommer i största möjligaste mån undvika att använda mig av begrepp som beskriver könsidentiteter, vilket kan anses kontroversiellt i en uppsats som kretsar kring begreppsanvändning. Detta för att jag vill undvika att befästa en enhetlig betydelse av identitetsskapande begrepp, då betydelseerna skiljer sig för alla som använder sig av dessa. Det innebär även att jag inte kommer ge några begreppsdefinitioner i denna uppsats. Vid referenser till tidigare forskning eller en mer allmän diskussion där begrepp anses oundvikliga använder jag mig av asterisken för att hålla begreppen öppna (Tompkins, 2014), förutom vid direkta citat från originaltexter. Istället kommer jag att använda mig av begrepp som deltagarna föredrar i analysen, och detta kommer göras utifrån deras egna definition av dessa. Vidare använder jag personliga pronomen i uppsatsen, för att inte vilseleda läsaren till att tro att kunskapen som produceras här är objektiv eller kan tala för hela gruppens erfarenheter.

I denna uppsats använder jag begreppet transpersoner* på ett sätt som inkluderar ickebinära* identiteter, i enlighet med RFSL Ungdom (Transformerings, 2021). Detta är däremot inte helt oproblematiskt, då många personer som placerar sig bortom eller mellan det binära *inte* placerar sig under paraplybegreppet transperson*. Begreppet används med varsamhet när det känns ofrånkomligt. Eftersom detta är en uppsats på kandidatnivå har jag varit tvungen att avgränsa mig mer än önskat. Intervjuerna gav ett omfattande transkriberat material där jag fick göra ett strängt urval i vad som fick plats i analysen. Detta var för mig en smärtsam process, då jag reflekterade mycket över hur jag bäst gör deltagarna rättvisa när en stor del av deras livsberättelser inte får plats.

2. Tidigare forskning

Denna studie förhåller sig till en feministisk, poststrukturalistisk förståelse av identiteter som skapade och begränsade av det språk som finns tillgängligt. Inom nordiska transstudier finns det däremot begränsad forskning som undersöker intersektionen mellan språk, ålder och könsidentitet. Därför hänvisar jag mycket till forskning utanför Norden. Den selektiva forskningen som presenteras nedan fungerar som pusselbitar för att ge en övergripande bild kring de centrala teman som uppsatsen rör sig mellan, nämligen forskning om genus och språk, ickebinära* livsvillkor och intersektionen ålder och könsidentitet.

2.1 Forskning om genus och språk

Gustafsson Sendén, Renström och Lindqvist (2021) menar att det finns ett tydligt samband på nationell nivå mellan genus och språk. I en svensk studie om pronomen *hen* visar författarna att språket är ett viktigt verktyg för att bryta exkluderande strukturer (2021:593). Språket har en central roll för menings- och subjektskapande processer, men får inte mening om det inte förstås av andra. Sociala normer kommuniceras dock även via icke-verbal kommunikation, såsom via bilder, representation och liknande (Hall, 2013:16). Moon (2018) menar att genus även görs genom känslornas språk och genom tillskrivningar av särskilda känslor till respektive binär könskategori. Att definiera sig bortom eller mellan tvåkönsnormen leder, enligt Moon (2018:67), till en förändring i individens känslomässiga lexikon. Det kan medföra svårigheter för ickebinära* att beskriva sina kroppsliga erfarenheter genom känslornas språk. Dessa tre exempel lyfts för att visa att normer har många olika vägar att kommuniceras genom.

Språket är tätt sammankopplat med sociala förändringar (Hall, 2013:22). En del forskning menar på att normerande diskurser kring könsöverskridande genus, till följd av ökade medicinska och juridiska rättigheter, bidrar till att etablera en transnormativitet (Garrison, 2018; Nicolazzo, 2016; Shuster & Lamont, 2020). Garrison (2018) menar att det finns en monolitisk representation av trans*narrativ som en person som är "född i fel kropp", har vetat detta i tidig ålder och önskar genomgå könsbekräftande vård. Genom intervjuer med både binära och ickebinära transpersoner*, visar Garrison att det framförallt är ickebinära* personer som tvingas förhålla sig till detta narrativ. Diskursen utmanar inte tvåkönsnormen, utan verkar snarare för att befästa den ytterligare, genom att grunda sig i en essentialistisk idé om kön. Koncept får sin mening genom att sättas i relation till något annat, och kan i denna uppsats tolkas som att vara transperson* får sin mening i relation till att inte vara cis-person.

2.2 Forskning om ickebinära*

Det finns idag begränsad forskning att tillgå som riktar sig mot ickebinära* personer och identiteter. Ickebinära* beskrivs ofta som en särskilt utsatt grupp i samhället, men tenderar att osynliggöras i forskning om transpersoner*. Fokus ligger ofta på binära transpersoners* upplevelser. Enligt en rapport från Transgender Europe (2017:71) betonas att ickebinära* är den grupp som visar högst psykisk ohälsa bland de med transerfarenhet. Några av anledningarna till detta som presenteras i studien är felkönning, att uppleva sig tvungen att presentera sig binärt under utredning för könsbekräftande vård, samt att de inte erkänns juridiskt i Sverige idag (Transgender Europe, 2017:75). Studien visade också på att yngre personer upplever mer psykisk ohälsa än äldre.

Till följd av bristande representation och kulturella referenser för ickebinära* identiteter, har förståelsen för dessa identiteter hamnat efter den generellt ökade förståelsen för transpersoners* levnadsvillkor. Följden av detta blir att denna grupp växer upp utan förebilder och språk för att spegla sina erfarenheter och utan att kunna kommunicera den erfarenheten till andra. Det medför en svårighet att utveckla 'jaget' för de individer som placerar sig bortom eller mellan tvåkönsnormen (Mairéad & O'Connor, 2018). Nicholas (2019) beskriver vidare att en stor del av forskningen som gjorts inom det genusvetenskapliga fältet rörande transpersoner* inte har fokuserat på hur individer själva identifierar sig. Istället har den tagit avstamp i forskarens initiala kategoriseringar, som inte sällan grundar sig i den kulturella förståelse som finns kring genus. Det finns således ett behov av att bedriva forskning om ickebinära* personers levnadsvillkor och erfarenheter, samt att bedriva den på premissen av individens egna självidentifikation.

2.3 Forskning om ålder och könsidentitet

I avhandlingen *Queera livslopp: Att leva och åldras som lhbtq-person i en heteronormativ värld* skriver Anna Siverskog (2016) in sig i den svenska hbtq-historien genom att vara en av de första att genomföra en studie som denna. I studien har Siverskog genomfört 20 djupintervjuer med personer födda mellan 1922 och 1950 om att vara åldrande hbtq-personer i Sverige. Avhandlingen ämnar uppmärksamma den lokala hbtq-historiska kontexten, samt utforska hur tid och rum har påverkat deltagarna, och hur intersektionen mellan könsidentitet och sexualitet påverkar åldrandet (Siverskog, 2016:30). I boken betonas att det finns särskilt stora luckor och tystnader i svensk transhistoria idag.

I *Kroppslinjer* beskriver och analyserar Signe Bremer (2011) de konsekvenser som den gamla könstillhörighetslagen som infördes 1972 och redogjordes för ovan, fick i enskilda personers liv. Genom att placera den transsexuella erfarenheten i fokus, undersöker Bremer hur transsexualism förkroppsligas, begripliggörs och omförhandlas under ett könskorrigeringstidsförlopp. Berättelserna i både Siverskogs och Bremers avhandlingar ger en bild av hur samhällliga diskurser har betydelse för vilka praktiker och identiteter som anses möjliga och omöjliga. Dessa två studier kommer användas för berikad förståelse för hur åldersfaktorn påverkar deltagarnas möjlighet till begreppslig inkludering för könsidentiteter.

Den tidigare forskningen som presenterats ovan kommer användas för att undersöka konsekvenserna av begreppslig exkludering kring könsidentitet för deltagarnas självbild, och vidare för att ge en större bild av vad språklig representation kan medföra för positiva- samt restriktiva följder för individen. Följande avsnitt kommer presentera studiens tillvägagångssätt.

3. Metodologi, Material & Metod

Nedan kommer en metodologisk diskussion föras, med huvudfokus på den transfeministiska metodologin som uppsatsen utgår ifrån. Tematisk innehållsanalys som metod kommer presenteras, samt insamlingsmetoder och kontakten med deltagarna. Uppsatsen består av sex semistrukturerade intervjuer med personer som alla identifierar sig bortom eller mellan tvåkönsnormen och är födda 1977 eller tidigare. Intervjuerna har spelats in och därefter transkriberats i sin helhet.

3.1 Transstudier som fält

Denna forskning skriver in sig i fältet transstudier genom att sätta transpersoners* erfarenheter i fokus. Transstudier som fält beskrivs av Bremer (2011:30) som "*en tvärvetenskaplig avknoppning från det genusvetenskapliga fältet queerstudier.*". Fältet intresserar sig för de identiteter, erfarenheter, praktiker och kroppar som inte rymms inom tvåkönsnormen. Dagens maktkritiska transstudier problematiserar tidigare forskning inom fältet som främst intresserat sig för huruvida kön är essentiellt eller socialt konstruerat, och ämnar istället placera transpersoners* erfarenheter och liv som utgångspunkt för kunskapsproduktionen (Bremer, 2011:31).

3.2 Feministisk och transfeministisk metodologi

Centralt inom transfeministisk metodologi är forskarens situering, en reflexiv forskningsprocess och att utmana objektivitetsidealet (Johnson, 2015). Utifrån feministisk metodologi hänvisar reflexivitet till en medvetenhet kring hur forskarens positionering, tidigare erfarenheter och perspektiv påverkar forskningsmaterialet och analysen (Jagger, 2013:459). Det sträcker sig även till att reflektera över vilket skrivsätt ens forskningsfråga kräver. För att utmana idén om objektivitet och radikalt bryta med den avpersonaliserade kunskapsproduktionen är ett tillvägagångssätt att inkludera personliga pronomen i det akademiska skrivandet (Lykke, 2009:179; Haraway, 1988). Att använda sig av personliga pronomen är att positionera sig som att *inte* kunna tala åt andras vägnar, utan att i detta sammanhang försöka tolka deltagarnas berättelser utifrån den kunskap och positionering jag kommer in med i våra samtal.

Feministisk metodologi kännetecknas av att vidkännas individers komplexitet på sätt där aspekter av privilegium och förtryck utövas simultant och parallellt (Leavy & Harris, 2018:4). För att komma åt individers komplexitet argumenterar jag för att den semistrukturerade intervjumetoden är den mest fördelaktiga. Traditionellt sett har däremot feministisk forskning som rör transpersoner* placerat cispersoners upplevelser i centrum (Johnson, 2015:22). Det bidrar till att se transpersoners* upplevelser som unika och i marginalerna. En transfeministisk metodologi är således en förskjutning av traditionell feministisk forskning som istället placerar transpersoners* upplevelser i centrum för kunskap. I praktiken innebär detta att grunda sin forskning i tidigare transstudier, att utmana cis-sexistisk kunskapsproduktion och att underminera cis-sexistiska maktstrukturer (Johnson, 2015:32). Jag ser det som en självklarhet att utgå från en transfeministisk metodologi i denna studie.

Det är samtidigt en utmaning att vara transperson och befinna sig i fältet transstudier. Dels tvingar det mig som forskare att gå in, och stanna i, det obekväma kring min egen könsidentitet. Dels kan det vara hämmande vid djupgående intervjuer, just för att det är omöjligt att lägga underliggande antaganden och den egna förståelsen utanför situationen (Connell, 2018:130). I en av intervjuerna framgick det att deltagaren inte alls upplevde att språk och begrepp var viktigt för dennes identitetsskapande. Initialt stressade detta mig, då jag i min intervjuguide har utgått från att begrepp har format den individuella upplevelsen *på något sätt*. Vid djupare reflektion förstår jag att detta är ett sådant antagande som Connell

(2018) menar att vi går in med när vi själva tillhör gruppen vid studerar. Detta kommer att diskuteras mer under forskningsetiska övervägande.

3.3 Materialinsamling och samtycke

Respondenterna hittades genom en inbjudan till deltagare som publicerades i två slutna facebookgrupper som jag själv är medlem i, med 1,900 respektive 237 medlemmar. En deltagare hittades via snöbollsmetoden, som innebär att en deltagare hittar nya respondenter i sitt egna kontaktnät (Bryman, 2016:505). Inbjudan innehöll kort information om studiens syfte, målgruppen som efterfrågades samt kort information om samtycke (se bilaga 1). Efter visat intresse fick de vidare information om informerat samtycke. Deltagarna valde själva tid och plats för intervjun, och korrespondensen skedde via mail. De flesta intervjuerna kom att utföras digitalt via Zoom, och en intervju skedde fysiskt i ett grupprum. Till följd av respondenternas spridda geografiska placering blev den digitala möjligheten en stor fördel (Bryman, 2018:593). Den främsta risken med att genomföra kvalitativa intervjuer digitalt är om teknologin inte fungerar, annars finns det inget som tyder på att det är svårare att skapa ett tryggt rum digitalt än vid fysiska intervjuer. Det kan till och med vara en fördel, då vissa känner sig mer bekväma med att delta i en intervju digitalt än fysiskt (Ibid.). Samtidigt märkte jag viss skillnad på intervjuernas form, där aspekter som kroppsspråk och ögonkontakt faller bort i en intervju som genomförs digitalt, och att det i den fysiska intervjun var smidigare med kortare inflikningar och följdfrågor. Intervjuerna var alla runt 60 minuter långa, bortsett från en som varade 90 minuter.

Den semistrukturerade intervjumetoden användes för att jag ville fokusera på en specifik del av individens identitetsskapande. Intervjumetoden följer en särskild, förbestämd intervjuguide, där forskaren har *viss kontroll* över riktningen intervjun kommer ta, i kombination med en öppenhet för att ställa nya frågor under intervjun (Hesse-Biber, 2013:116). Jag försökte hålla frågorna så öppna som möjligt (se bilaga 2). Samtalen tog ofta oväntade riktningar utöver mina frågor, vilket jag ser som positivt då målet med denna intervjuform är att komma åt *individens* perspektiv på sin upplevda erfarenhet (Hesse-Biber, 2013:10). Den inspelade intervjun transkriberades och anonymiserades, där även icke-verbala svar inkluderades i utskriften, som exempelvis tystnader, pauser, förändringar i tonläge och känslouttryck. Parallellt med intervjuerna fördes en reflexiv journal av mina tankar och associerade känslor både inför och efter varje intervju, samt under genomlysningen av dessa.

I intervjustudier är det kontinuerliga samtycket av vikt (Elden, 2020:101). Deltagarna i studien fick information om studiens syfte, min egen positionering i relation till ämnet, samt hur materialet skulle hanteras för att få möjlighet till ett informerat samtycke. Detta gavs innan intervjun samt under intervjutillfället, och jag försäkrade mig om att deltagarna förstod att de kunde lämna studien även efter intervjutillfället, fram till dess att uppsatsen är publicerad (se bilaga 3). Det inspelade materialet har lagrats på en lösenordsskyddad hårddisk. Nedan kommer jag redogöra för bearbetningen av materialet.

3.4 Tematisk innehållsanalys

Tematisk innehållsanalys används för att identifiera, dokumentera och analysera mönster (teman) i det insamlade materialet. Vad som anses vara ett tema ligger i forskarens händer och i materialet. Braun och Clarke (2006) belyser att det finns olika typer av teman; material-drivna teman och teori-drivna teman. Det vill säga, har temat valts ut för att det finns likheter (eller olikheter) mellan svaren i intervjuerna, eller för att de är intressanta att ställa mot de valda teorierna. Flexibilitet premieras framför strikta regler inom tematisk innehållsanalys, vilket gör det svårt att teoretisera *vad* som är ett tema; det är upp till forskaren (Braun & Clarke, 2006). Jag argumenterar för att tematisk innehållsanalys är den mest lämpade metoden för att analysera mitt material i syfte att besvara mina forskningsfrågor. Genom att se till innehållet av *vad* deltagarna säger istället för *hur* de säger det, ges en mer samlad bild av likheter och skillnader i deras narrativ kring avsaknaden respektive mötet med identitetsbeskrivande begrepp. Jag anser vidare att det är den mest anpassade metoden för att fånga deltagarnas erfarenheter och upplevelser, som är grunden i en transfeministisk metodologi.

Efter att ha transkriberat intervjuerna inleddes arbetet med att koda materialet för att hitta teman. Efter en initial kodning lästes materialet igenom ett flertal gånger på olika sätt; i sin helhet, enbart utefter de potentiella teman som markerats inledningsvis, och slutligen i relation till det teoretiska ramverket. Detta för att hitta överlappningar, likheter, skillnader och intressanta aspekter som kunde svara till studiens syfte. Det som framkom var huvudsakligen tre övergripande teman; *frånvaron av språk, mötet med begrepp* och *frigörande eller fängslande diskurser*. Dessa kommer att presenteras och diskuteras i analysen.

4. Forskningsetiska överväganden

Genusvetenskapen och den feministiska forskningen lägger stor vikt vid reflexivitet och forskarens situering (Johnson, 2015). Detta är relevant eftersom min positionering kommer att ha inflytande över intervjuguiden, hur materialet tolkas och vad som tas med i slutproduktionen. Vid tiden som uppsatsen skrivs är jag nyligen fyllda 24 år. Jag är vit, kommer från en medelklassbakgrund och speglar mig främst i begreppen ickebinär och queer. I de följande två styckena kommer jag att föra en djupare diskussion gällande min egen situering som insider/outsider och hur den påverkar studien i sin helhet.

4.1 Att delvis vara en del av gruppen

Av egen erfarenhet vet jag att det inte alltid är så populärt bland medlemmar i separatistiska grupper för trans- och/eller ickebinära* personer när förfrågningar om forskningsprojekt publiceras där forskaren inte tillhör gruppen själv. Eftersom forskaren har stor makt i tolkningen av materialet, förstår jag det som att det finns en rädsla för att bli feltolkad, exotifierad eller inte bli behandlad med respekt i slutproduktionen. På det sättet kan min egen positionering inom det "community" som studien utgår ifrån ha en positiv inverkan på respondenternas känsla av trygghet och förtroende till att delta (Hesse-Biber, 2013:14). Samtidigt kan min positionering som "insider" leda till att jag antar mig förstå det narrativ som deltagarna beskriver för mig, trots att våra sociokulturella kontexter skiljer sig mycket åt. Det kan exempelvis medföra att jag glömmer att ställa följdfrågor, eller att jag missar detaljer som kan vara viktiga för studien men som för mig ter sig uppenbara. Connell beskriver denna ambivalens som:

"In my effort to gain their trust in the project and myself, I rushed to assure them that I already did understand, which limited my ability to have them explain themselves to me." (Connell, 2018:130).

Jag försökte i den mån jag kunde att hålla frågorna öppna, och att fråga deltagarna om vad exempelvis särskilda begrepp betyder för *dem* när de använder sig av dem, för att inte lägga in min egen tolkning av begreppen i deras användning. Det fanns däremot stunder där jag bekräftade deltagarna i deras berättelser istället för att be dem att utveckla, något jag märkte först vid transkriberingen. Utan den reflexiva processen riskerar forskningen att reproducera en redan given antagelse istället för att utmana den (Eldén, 2020:68). Ett tillvägagångssätt jag

vidare använt mig av är att jag har intervjuat mig själv med samma intervjuguide som mina respondenter, för att försöka bilda en ännu tydligare förståelse kring vad jag går in med för uppfattningar och förväntade svar. Detta för att mer lyhört kunna navigera i den maktasymmetri som är mellan forskare och deltagare, istället för att blunda för den.

4.2 Att navigera i en generationsskillnad

Samtidigt som jag själv positionerar mig bortom tvåkönsnormen och de binära kategorierna man och kvinna, står jag utanför målgruppen jag har valt att intervjua sett till ålder. Enligt åldersmaktsordningen borde detta innebära att deltagarna är i en maktposition över mig. Däremot växer jag upp i en tid med bredare tillgänglighet till begrepp, rum och förståelse för en könsidentitet utanför det normativa än vad deltagarna har haft möjlighet till. Villkoren för att befinna sig utanför normen har ändrats mycket sedan deltagarna var unga. Det finns således en risk att det skapas en maktasymmetri mellan våra upplevelser av vår könsidentitet. Till följd av språkets konstanta utveckling får begrepp nya konnotationer över tid, vilket innebär att vår begreppsanvändning skiljer sig åt. Detta understryker vikten av lyhördhet inför de begrepp som deltagarna föredrar, för att inte applicera min egen positionering på deras upplevelser. Det är slutligen viktigt att inte glömma att jag intar rollen som forskare i mötet med deltagarna, vilket i sig är en maktasymmetri. I slutproduktionen av denna uppsats är jag den som tolkar deltagarnas narrativ. Jag ser detta som ett stort ansvar och viktigt att förhålla sig till.

5. Teori

Denna uppsats utgår från en feministisk, poststrukturalistisk förståelse av makt och subjektskapande processer. Utifrån detta grundar jag min förståelse av kön och genus som två socialt konstruerade kategorier och tar avstånd från att se kön som essentialistiskt. Den övergripande teorin som uppsatsen utgår från är Judith Butlers tolkning och förlängning av Louis Althusser's begrepp *interpellation*. Vidare går jag i dialog med Butlers teori kring *den heterosexuella matrisen*, som jag utmanar genom att utveckla den till *den cisnormativa matrisen*, för en djupare förståelse för hur transpersoners* livsvillkor konstrueras utefter sociala normer, på ett sätt som gör deras liv begripliga eller obegripliga inför omvärlden. Slutligen presenteras Sally Munt's teorier om skam som klibbig känsla för att förstå subjektskapande processer genom språk och känslor.

Syftet med uppsatsen är inte att bekräfta dessa teorier genom intervjupersonerna, utan snarare att arbeta med intervjupersonernas bidrag för att undersöka hur både frånvaron och närvaron av språk påverkar individens självbild. Målet är heller inte att i slutändan kunna visa på en absolut sanning. De teoretiska begrepp som presenterats ovan fungerar som en kartläggning av min egen förståelse för utvalda mekanismer om hur världen är uppbyggd. Målet är att bidra till en större diskussion som svarar på mina frågeställningar.

5.1 Interpellation

Butler (1997) tar avstamp i Althusser's begrepp *interpellation* för att diskutera hur subjektet skapas i och genom språket. Begreppet brukar förklaras med en konstruerad situation av att en polis kallar på en individ, "du där!" och att när individen vänder sig om för att besvara ropet, så blir individen ett subjekt. Detta för att individen inser att kallelsen var riktad mot hen, vilket gör hen subjektiv till ideologin av demokrati och laglydighet. Med andra ord kan detta förstås som att akten att bli kallad på ligger till grund för villkoren för subjektets existens. Butler (1997:31) går i dialog med Althusser och resonerar att akten att bli kallad något, att bli interPELLERAD, även sker utan att vi vet om det, exempelvis redan innan vi fötts eller vid de första åren vid liv. Denna process fungerar för att konstruera en social verklighet som individen sedan möter, vilket kan vara en chockerande upplevelse om denna verklighet inte stämmer överens med självbilden. Butler (1997:34) fortsätter med att interpellation inte nödvändigtvis behöver ske genom en talakt, eftersom frånvaron av språk också är en form av subjektsskapande, exempelvis genom att enbart ges alternativ för två köns kategorier för omklädningsrum, toaletter eller på blanketter. Interpellationen som upprätthåller sociala normer varken börjar eller slutar med en enskild talakt.

Interpellationens främsta uppgift är inte att beskriva vad som är sant eller falskt, snarare är dess syfte att etablera subjektet i underkastelse till den sociala verklighet som individen befinner sig i (Butler, 1997:34). Beroende på hur individen förhåller sig till denna sociala verklighet kan effekten bli existensberättigande eller skadlig. Namnet har således potentialen att ge en särskild, önskad social existens, likväl som att bli kallad ett skadligt namn kan leda till känslan av att vara nedvärderad och kränkt (Butler, 1997:5). Den konstituerande kraft som språket har på det individuella subjektet bör därmed förstås som både möjliggörande och hämmande (Butler, 1997:123). Samtidigt är individen inte maktlös i relation till interpellationens kraft. Dess skapande och konstituerande mekanism innebär att effekterna inte är förutbestämda. Om individen motsätter sig det namn den blir kallad uppstår

potentialen att ge talakten en oberäknelig mening. Istället för att inordna individen i underkastelse till den sociala verklighet som den befinner sig i, kan det också vara det inledande momentet för motstånd. Ambivalensen kan därmed producera ett aktörskap för individen som motsätter sig interpellationen (Butler, 2007:163). Interpellation kan förstås som en av mekanismerna i hur den heterosexuella matrisen konstrueras, som kommer att presenteras nedan.

5.2 Den heterosexuella matrisen

Butler (2007) föreslår begreppet *den heterosexuella matrisen* för att närma sig en förståelse för hur kön, genus och begär naturaliseras. Enligt denna matris har dessa kategorier en linjär koppling till varandra. Inspirerad av Monique Wittigs begrepp "det heterosexuella kontraktet" samt Adrienne Richs begrepp "tvingande heterosexualitet", använder sig Butler (2007:235f) av matrisen för att förklara hur personer endast blir begripliga om deras kön och genus visar på en slags koherens och kontinuitet (Butler, 2007:68). Det vill säga, ett stabilt kön som uttrycks genom ett stabilt genus, som inom den heterosexuella matrisen innebär ett maskulint uttryck för det tilldelade könet man och ett feminint uttryck för det tilldelade könet kvinna. Detta utgör sedan grunden i en diskursivt konstruerad genusmodell där dessa dikotomier ställs i opposition och hierarkiskt förhållningssätt gentemot varandra. Inom denna modell finns också en tvingande heterosexualitet, där "motsatsparet" förväntas ha ett begär gentemot varandra (Butler, 2007:235f). Den heterosexuella matrisen kommer i denna uppsats att användas för att reflektera över hur könsidentiteten även kan bidra till en omformulering av sexualiteten, och därmed utmana denna matris. Teorin kring begreppet kommer även att användas för att förstå den större, hegemoniska struktur som inte enbart innebär en tvingande heterosexualitet, men som även gör cispersoner till norm. För att separera dessa användningsområden, introducerar jag nedan begreppet *den cisnormativa matrisen*.

5.3 Den cisnormativa matrisen

Jag argumenterar att den cisnormativa matrisen utgör grunden i den heterosexuella matrisen, vilket gör dessa två teoretiska begrepp tätt sammankopplade. Jag anser däremot att det är nödvändigt att utveckla den heterosexuella matrisen för att tydligare förankra det i en transfeministisk metodologi som placerar transpersoner* i centrum för kunskap. Teorin bakom den cisnormativa matrisen bygger på en sammanfogning av Butlers (2007) begrepp *begriplighet* och Signe Bremers (2011) begrepp *livslinjer*, som i sin tur är inspirerad av Sara

Ahmeds (2006) begrepp *linjäritet*. Det är följaktligen en teori som placerar sig mellan socialkonstruktivismen och fenomenologin. Enligt Butler (2007:68) blir personer begripliga inför omvärlden endast om de identifierar- och uttrycker sitt genus på ett koherent och konsekvent sätt, som beskrivet ovan. När individer rör sig utanför normerna framstår de som obegripliga. Bremer (2011) använder begreppet livslinjer för att teoretisera transpersoners* upplevelser av alternativa livslopp. Inspirerad av Ahmed (2006), som förstår kroppar som orienterade, begripliga, när de följer vissa förväntade linjer, menar Bremer (2011:88) att när en person avviker från den heterosexuella linjen, passerar hen även gränsen för förväntningarna inom det heterosexuella livsmanuset. Livsmanuset påverkar hur personer begripliggör sig själva, och personer som befinner sig utanför normen kan tvingas omförhandla livsloppet som helhet. Inom den cisnormativa matrisen kan tvåkönsnormen förstås som en förväntad linje, där personer som befinner sig bortom eller mellan tvåkönsnormen tvingas hitta nya linjer att följa. Följaktligen tvingas dessa även att omförhandla det förväntade, cisnormativa livsloppet.

Jag argumenterar för att användningen av begriplighet och (linjära) livslopp utgör grunden för att förstå den cisnormativa matrisens inverkan på ett individuellt plan. Uppsatsen centreras kring språket, vilket gör att jag inte fullt går in i Ahmeds (2006) queera fenomenologi, samtidigt som jag närmare ämnar placera den kroppsliga erfarenheten i fokus än vad Butler gör. Att vara obegriplig får konsekvensen att inte bli erkänd som ett värdigt liv i samhället (Butler, 2007:68). Den cisnormativa matrisen skapar således ett inbyggt system av associerad makt och privilegium som nekar, nedvärderar, eller patologiserar könsidentiteter som avviker från det tilldelade könet vid födseln, samt resulterande beteenden, uttryck och sammanhang (Lennon & Mistler, 2014; Kennedy, 2013). Butler (2007:198) menar avslutningsvis att normer bör ses som omfattande maktsystem, där normavvikande praktiker sker *inom* detta system och inte utanför, något jag kommer gå djupare in på i analysen kring ett hegemoniskt trans*narrativ.

5.4 Skam

Skam är en av de mekanismer som både den heterosexuella matrisen och den cisnormativa matrisen verkar genom. Inspirerad av Ahmed, beskriver Munt (2007:2) skam som en klibbig känsla. När skammen har vidrört individen får den lätt andra känslor att fastna i den, som avundsjuka, hat, apati, stigmatisering, ilska och äckel, för att nämna några. Skam är ett värdeladdat begrepp som fungerar för att placera in särskilda beteenden och identiteter i

sociala hierarkier. Individer som internaliserat stigmatiseringen riskerar att vidare projicera den på andra (se även Krieg, 2013). Munt (2007) använder sig av skam inte som en isolerad eller enhetlig känsla, utan för att diskutera den process som andrafierar subjekt i relation till hegemoniska normer. Det gör således skam till en relationell känsla. Munt (2007:203) grundar sig i en foucauldiansk förståelse av makt som cirkulär; där det finns makt finns också motstånd, vilket även gör skam produktiv på oberäkneliga sätt. Det är ett begrepp som går i linje med Butlers (1997) utveckling av interpellationsbegreppet. När en hel grupp blir andrefierad i relation till den cisnormativa matrisen, bidrar skammen till potentialen för det Munt (2007:25) kallar *queer attachments*. Det vill säga, kollektiva rörelser och rum med politisk potential.

6. Analys

6.1 Presentation av intervjupersoner

Deltagarna i denna uppsats var vid intervjutillfällena mellan åldrarna 44-58 år. De bor alla i olika delar av Sverige, från norr till söder och däremellan, och har efter intervjun fått möjlighet att välja egna namn som kommer att användas i analysen. Gruppen består av Lo, Elisabet, Mika, Jonna, T-Gal och Johanna. Som grupp finns det stora likheter såväl som skillnader mellan deltagarna. Tre av deltagarna är i 40-årsåldern, och resterande tre är i 50-årsåldern. Alla deltagarna är vita. Begreppen som deltagarna kan spegla sig i är individuella för varje person, och för de deltagare som föredrar samma begrepp så skiljer sig begreppsdefinitioner åt sett till vad de själva fyller begreppen med. Var och en kommer att presenteras individuellt under analysens gång.

6.2 Analysens disposition

Analysen är uppdelad efter tre större teman som svarar på studiens frågor. Del I berör upplevelser av att inte ha ord och begrepp som känns bra att spegla sig i, och diskuteras utifrån temana *känslan av att vara fel*, och *omöjliga identiteter och praktiker*. Del II berör mötet med identitetsbeskrivande begrepp, hur det påverkade och förändrade självbilden hos deltagarna och vad begreppen medförde för möjligheter. Underteman är *existensberättigande och ambivalens*, *nya livslopp* och *att inte vara ensam*. Del III introducerar en bredare diskussion kring normerande diskursiva förändringar inom språket och undersöker hur deltagarna förhåller sig till detta. Det diskuteras utifrån temana *pusselbitar till en helhetsbild*,

*ett hegemoniskt trans*narrativ och avslutar med en diskussion kring intersektionen mellan ålder och transerfarenhet.*

7. Del I - Frånvaron av språk

Detta avsnitt syftar till att besvara frågeställningen: *hur upplevs frånvaron av begreppslig inkludering kring könsidentitet?* Deltagarna beskriver en social kontext starkt präglad av tvåkönsnormen. Detta har lett till en form av utanförskap, då deltagarnas självidentifikation har skilts sig från omvärldens blick. De flesta deltagarna beskriver att detta gett upphov till en känsla av att vara fel och att inte passa in i normen. Att sedan förlika sig med ord och begrepp som i den sociala kontexten har varit föraktade, är i sig en inre process som deltagarna stundtals fortfarande brottas med. Deltagarnas narrativ kommer analyseras och förstås med hjälp av Butlers diskussioner om interpellation och den cisnormativa matrisen kommer användas som teoretiskt ramverk.

7.1 Känslan av att vara fel

En gemensam upplevelse för alla deltagare är erfarenheten av att under större delen av sitt liv inte ha begrepp och språk för att beskriva sin upplevelse. Lo använder pronomen hen/hon och föredrar idag begreppen ickebinär och transsexuell. Hen beskriver sin uppväxt som att det inte fanns några alternativ utöver de binära kategorierna man och kvinna, vilket innebar att hen inte tänkt tanken på att det fanns något utanför binariteten. Lo beskriver det som att hen har spelat teater under större delen av sitt liv eftersom det tilldelade könet vid födseln inte stämt överens med den Lo är. Hen berättar att en känsla av att vara fel infann sig redan vid fem års ålder, men att det tog ytterligare 40 år innan hen hittade ord och begrepp som kändes bra att använda om sig själv. Känslan av att vara fel härleds av hen själv till bristen på begrepp och ord att spegla sig i:

“Och det var ju, det fanns inga begrepp, det fanns inga ord för mig, och eftersom att det inte fanns ord för mig så tyckte jag att det var något fel på mig. Och det var inte bara, det trodde jag inte bara, utan det visste jag, det var liksom vetskap då. Det är fel på mig.”

Elisabet, som använder pronomen hen och föredrar begreppen ickebinär och genderfluid, beskriver en liknande upplevelse i vår intervju:

“Jag levde 50 år utan att kunna ha ord för den jag är och hur jag mår och allting sånt. 50 år med ‘jag är någonting jag inte kan uttala, jag har inte orden’. Jag är fel. Det blir ju det, jag är fel. Inte, inte liksom, jag hade ju inget annat att gå till än jag är fel, tror jag, på något vis.”

Både Elisabet och Lo är födda i slutet av 60-talet. Elisabet berättar om hur hen är uppväxt under en tid när det upplevdes bara finnas en öppen homosexuell person i Sverige och det var Jonas Gardell. Upplevelsen av att kunna spegla sig i Gardells narrativ medförde en längtan efter att själv vara homosexuell, även om det inte helt stämde med Elisabets upplevelser. Jag förstår det som att det var det enda alternativet utanför normen som presenterades för hen. Homosexualitet blev ett begrepp att projicera de känslor av att något skaver som fanns inombords.

När Lo och Elisabet gång på gång blir kallade något de inte är, utsätts de för interpellationens kraft att skapa ett önskvärt subjekt, som inom den cisnormativa matrisen kan förstås som den vars könsidentitet stämmer överens med det tilldelade könet vid födseln. Precis som Butler (1997:31) skriver behöver interpellation inte ske genom en talakt. Bristen på att bli kallad ett namn som stämmer överens med självbilden kan förstås som en perlokutionär talakt (Butler, 1997:3). Det vill säga, där talakten som sådan inte är menad att skada, men där dess effekter blir skadliga. Den cisnormativa matrisen och det exklusivt binära språkbruk som den delvis verkar genom, kan argumenteras vara en perlokutionär talakt i sig. Det är det som gör normen så kraftfull; att språket *i sig* inte är menat att skada den som blir tilltalad eller kallad på, men för de som inte bebor tvåkönsnormen får det skadliga effekter. Frånvaron av begrepp blir därför också en form av subjektskapande för Lo och Elisabet. I upplevelsen av att orden inte finns tillgängliga i deras sociokulturella kontexter, finns heller inga möjligheter för deras existensskapande genom dem.

Mika, som använder pronomen den och föredrar begreppen ickebinär, transkvinna och queer, beskriver att frånvaron av språk innebar en oförståelse inför sig själv:

“Men redan innan det så hade jag ju självklart känslor och upplevelser som jag inte kunde få någon som helst klarhet i eller förstå alls. Så det är ju nästan som en form av oförståelse inför mig själv och som en extrem form av förvirring som jag har sagt.”

Mika är född på 70-talet och uppvuxen i ett samhälle med snäva ramar för vad som ansågs vara acceptabelt. Att visa några som helst tecken på normbrytande praktiker innebar stor risk för både fysiskt och psykiskt våld inom denna kontext. Mika berättar hur detta ledde till depressioner, mörker och sorg, och blev ett hinder i att kunna utforska och leva sitt liv som den önskade. Dessa känslor ledde till det Mika beskriver som en form av icke-existens, där den valde att inte ta plats i offentliga sammanhang som exempelvis skolan. Vid någon tidpunkt sker däremot en vändning:

“Dock att jag sen nästan på ett provokativt sätt började ta plats, att som började använda olika könsuttryck eller började använda nagellack eller smink i ett sammanhang där ingen gjorde det, eller där ingen som jag gjorde det [...] Det krävs ganska små handlingar för att vara rebellisk... och det tror jag också kanske har varit en frihet. Ja även fast jag absolut inte kände mig fri då, det gjorde jag verkligen inte, jag kände mig extremt fast”

Även om dessa handlingar potentiellt gör Mika mer obegriplig inför samhället, förstår jag det som handlingar som gör den mer begriplig inför sig själv. En möjlig tolkning är att det är de små, rebelliska handlingarna som utgör begynnelsen på att förskjuta den cisnormativa matrisen genom att omförhandla linjerna inom den. Interpellationen som Mika blir utsatt för genom att vara omsluten av en hegemonisk tvåkönsnorm, en cisnormativ matris, vänds från att vara förminskande till ett slagfält för potential och provokation. Det är i denna ambivalens som det initiala motståndet blir möjligt, där handlingen överskrider interpellationens förväntade effekter (Butler, 2007).

7.2 Omöjliga identiteter och praktiker

Jonna använder pronomen hen och föredrar begreppet transperson. Hen är uppvuxen i en mindre tätort, och beskriver en uppväxt präglad av ett vitt, heteronormativt samhälle. Jonna säger:

“När jag har tänkt tillbaka på min barndom så fanns ju inte dom här begreppen alls nästan. När jag liksom tänker tillbaka, det var väldigt vitt och heteronormativt där jag växte upp och det var liksom väldigt få avvikelser.”

Hen beskriver att det var få som bröt mot könsnormerna i den sociala kontext som hen är uppväxt i; det var exempelvis en stor händelse om några skilde sig i byn. Som en konsekvens av detta fanns det väldigt få förebilder:

“Men jag hade liksom inga begrepp så, eller förebilder, ja eller det var väl några som i olika grad bröt lite mot könsnormerna, men annars fanns det då som inga förebilder.”

En stark och väldigt närvarande heterosexuell matris innebär att möjligheterna till normavvikelse kan ses som omöjliga praktiker; inte enbart för Jonna utan rimligtvis även för andra som befann sig i samma sociokulturella kontext och önskade ett liv utanför det förväntade, heterosexuella livsloppet. Bristen på förebilder och representation är erfarenheter som även dyker upp i intervjuerna i Siverskogs (2016) avhandling. Följden av att växa upp utan förebilder och språk för att spegla sin erfarenhet medför en svårighet att utveckla ‘jaget’ för Jonna (Mairéad & O’Connor, 2018). Den icke-verbala diskursen har således stor betydelse för individens subjektskapande.

T-Gal använder pronomen hon och föredrar begreppen cross-dresser och transperson idag. Hon berättar att när hon började rota i begreppsvärlden så förstod hon ganska snabbt att begreppet transvestism speglade hennes upplevelser, samtidigt som hon säger att “[...] *men att sen ta ordet själv över läpparna så här det var ju kanske inte det lättaste heller då.*”. T-Gal är född på 60-talet, en tid där transvestism fortfarande innebar en sjukdomsdiagnos. Hon beskriver detta som ett hinder för att kunna reflektera över begreppsanvändning, samtidigt som dessa begrepp inte ansågs “riktigt rumsrena” att använda. Hon uttrycker med självklarhet i rösten att: “*man var inte in på ett bibliotek på den tiden och sa att jag ska ha en bok om det där va [skratt] det fanns ju inte på kartan alltså.*”. Jag tolkar det som att T-Gal hamnar utanför begriplighetens ramar när hennes längtan kopplas till att röra sig bortom normen, det friska och förståeliga. Detta förstår jag som att det bidrog till en svårighet, för att inte säga omöjlighet, att använda sig av begreppen även om de fanns där.

Lo berättar för mig att bög var det värsta en kunde vara när hen växte upp, där detta begrepp förstods som en feminint kodad man. I rädslan av att framstå och associeras med ordet så tvingades hen överkompensera mycket för sitt könsuttryck. Lo säger:

“Man strävar ju extra efter att framstå som manlig, man hänger på den hära manliga jargongen som man egentligen hatar som pesten.”

Detta gällde även för begreppet transpersoner. I vår intervju berättar hen att en följd av att under större delen av sitt liv slagit ifrån sig dessa begrepp, det normavvikande, är att det har varit svårt att förlika sig med begreppen idag. Om ens begär ansetts vara skamfullt i samhället bidrar det även till att begäret blir otänkbart att prata om i relation till sig själv (Siverskog, 2016:88). Ambivalensen inför att förlika sig med den en lärt sig förakta blir ett hinder i att acceptera sig själv. Siverskog (2016:92) menar att även om villkoren för könsöverskridande praktiker förändras över tid, så bär de som levt i andra tider med sig minnen från hur det har varit i kroppen. Både T-Gal och Lo belyser genom sina erfarenheter att vissa identiteter och praktiker är förknippade med stigmatisering och skam. Det kan ses som en konsekvens av att grupper av könsöverskridande identiteter varit patologiserande och skambelagda under lång tid, vilket följaktligen leder till subjekt som internaliserar denna blick (Munt, 2007:3; Krieg, 2013:42). Makten är, som uttryckt av Butler (2007:198), både producerande och exkluderande, och fungerar i detta fall som en subjektskapande process där deltagarnas internaliserade bild av vad som är normalt bidrar till en begränsning i begär, praktiker och beteenden.

8. Del II - Mötet med begrepp

I denna del avser jag att besvara frågeställningen: *hur påverkas och formas den egna förståelsen av ens könsidentitet av mötet med språk och begrepp som individen kan spegla sig i?* Att hitta begrepp för en själv beskrivs av de flesta deltagarna som en övervägande positiv upplevelse, samtidigt som tankar om begreppens betydelse för individens självbild skiljer sig. Däremot är deltagarna eniga om att begreppen har öppnat möjligheter att hitta andra med liknande erfarenheter. Denna del av analysen kommer fokusera på att hitta nya linjer utanför den cisnormativa matrisen.

8.1 Existensberättigande och ambivalens

I intervjuerna framgår det att avsaknaden av begrepp har lett till att flera deltagare känt sig fel och onormala i förhållande till övriga samhället, som diskuterats i del I ovan. Att hitta begrepp att kunna spegla sig i och förstå sig själv genom beskrivs av dem som motpolen, och det som visade att det finns en plats för dem i samhället. Lo beskriver det som en “wow-effekt” att upptäcka att det fanns begrepp för hen:

“Jag kände mig mer normal när jag upptäckte att det finns ju faktiskt begrepp redan för den jag är och då måste det ju finnas en plats för mig också eftersom det finns begrepp för det.”

Begreppen symboliserar ett existensberättigande; det som går att nämna måste också ha en plats någonstans. Det vittnar om vikten som språket har för Los känsla av existens genom att mötas med en alternativ interpellation, där våldsamma begrepp fylls med positiv agens och motstånd. Språkets konstituerande kraft går i detta fall från att vara hämmande till möjliggörande (Butler, 1997:123), och Lo blir i samma stund begriplig inför sig själv.

När jag frågar Elisabet och Mika om hur det kändes att för första gången applicera begreppen de föredrar på sig själva, så framkommer ord som glädje, frihet, trygghet och klarhet. Frihetskänslan beskrivs av Mika som en möjlighet att få definiera sig själv, att vara sig själv och att inte begränsa sig utifrån normer och förutbestämda ramar. Mika använder framförallt begreppen ickebinär, transkvinna och queer idag, och har mött dessa vid olika tidpunkter i sitt liv. Den beskriver att alla möten med dessa begrepp inbringade en sorts klarhet inför den starka förvirring och oförståelse som den känt under sin uppväxt gentemot sig själv. Mika beskriver det även som att komma hem; att begreppen symboliserade en tillhörighet och som jag förstår det, en förankring i världen, till följd av att äntligen ha ett språk för att beskriva sina upplevelser:

“Så är det ju klarhet definitivt ett av begreppen jag skulle använda, och också så tror jag att på ett sätt så skulle jag också säga hem, att det på något sätt känns som att komma hem, [...] och det var väldigt, det kändes väldigt fint samtidigt som det självklart också fyllde mig med väldigt mycket sorg.”

Trots att Mika senare berättar att begreppen har visat nya möjligheter som den inte trodde fanns innan, fyllde det initiala mötet den med både glädje och sorg. Sorgen förstås som en retroaktiv bearbetning av det unga jagets upplevelser; upplevelser som också får ny betydelse av att speglas i nya identitetsbegrepp. Det kan förstås som ett uppbrott med den cisnormativa matrisen genom att vara den första introduktionen till att en annan linje är möjlig (Bremer, 2011:40). Att inordna sig i nya livslopp kommer att diskuteras vidare nedan.

8.2 Nya livslopp

Likt Mika beskriver Elisabet hur mötet med begreppet ickebinär startade igång en inre process av att förstå sig själv och sina reaktioner bakåt i tiden. Exempelvis berättar hen för mig om en upplevelse i sina tonår där en vuxen person sagt till hen att den inte kunde se på Elisabet om hen var en pojke eller flicka. Hen berättar:

“Och jag kände, hela jag kände liksom, från tårna, det började i mage och hjärta och så spred sig en värme att ‘dom ser inte man eller kvinna, dom ser person!’ Nu gjorde dom ju inte det för de tyckte bara det var konstigt, men känslan var liksom åh, äntligen, det är det här jag alltid velat vara.”

Trots att det var tydligt att denna form av interpellation hade sitt syfte i att inordna Elisabet tillbaka in i den cisnormativa matrisens ramar, så fick interpellationen en oväntad reaktion inom hen (Butler, 2007:34). Elisabet delar fler sådana upplevelser med mig; om könseuforin av att prova sin brors frack och fyllas av en känsla att ha hittat något som kändes väldigt bra för hen. Plötsligt, berättar hen, kunde dessa upplevelser beskrivas utifrån en djupare förståelse genom ordet ickebinär. Att kunna sätta ord på något som hen alltid har varit. Elisabet beskriver detta vidare som upphov till ett inre lugn och en frihet, som har gjort hen både tryggare och gladare som person idag:

“Jag är trygg i mig själv på ett sätt som jag inte har varit någon gång under mitt liv tidigare. Och jag är så himla glad över att ha hittat, alltså det är sån lycka, det är sån lycka att kunna säga ”jag är” det här, för nu finns det jag är.”

Det kan tolkas som att det inre lugnet och tryggheten kommer med att hitta en väg ut ur ambivalensen för Elisabet. Att kunna säga “jag är detta” kan förstås som att Elisabet i den stunden vinner aktörskap över sin identitet, i relation till att tidigare ha blivit benämnd som något hen inte är av omvärlden (Butler, 2007:163). Att det ‘klickar’ bakåt i tiden som Elisabet beskriver förstår jag som att begreppet blir ett verktyg i att göra sitt eget livslopp begripligt inför sig själv genom att inordna sig i en ny linje. Det kan även förstås som ett legitimitetsskapande av hens tidigare upplevelser, och som ett sätt att skapa ett rum inom sig själv där detta får utrymme att finnas.

Johanna använder pronomen hen och föredrar begreppet ickebinär, samt ibland även begreppen agender och genderqueer. Hen berättar att hen aldrig riktigt förstod vad folk menar när de säger att de *känner sig som* man eller kvinna. Att uttrycka att hen inte kände sig så kvinnlig var provocerande för omvärlden, och medförde att inte kunna göra sin kroppsliga upplevelse begriplig genom det språk som fanns tillgängligt (Moon, 2018). Det var via queera sammanhang som hen började förstå att det finns andra sätt att se på könsidentiteten bortom det binära, på ett sätt som kändes mer sant för hen. Det kan förstås som att Johanna blir introducerad till nya linjer utanför den cisnormativa matrisen genom mötet med andra. Att vidare bli bekräftad och sedd utifrån sin identitet beskrivs som en underbar känsla. Det kan läsas som ett exempel på vikten av representation av alternativa livslopp för den subjektskapande processen (Munt, 2007:25).

8.3 Att inte vara ensam

Utöver att begrepp att kunna spegla sig själv och sin könsidentitet i kan bidra till att sätta igång inre processer och leda till starka, positiva känslor för deltagarna, öppnar det även möjligheter till att hitta andra med liknande erfarenheter. Jonna beskriver att hbtq-personer fortsatt är väldigt osynliga inom hens kontext, vilket gör det svårt för Jonna att själv vara helt öppen med sin identitet i det offentliga rummet. Att möta begreppet transperson, som Jonna föredrar, innebar därför en möjlighet att kunna hitta andra med liknande erfarenheter, och bidrog till en känsla av att inte vara ensam i sin upplevelse. T-Gal reflekterar över att frånvaron av internet gjorde det svårt att komma i kontakt med andra med liknande erfarenheter när hon var yngre:

“När en annan var igång som i din ålder då hade vi ju inte internet eller något sånt där, så då var det ju svårt att liksom komma i kontakt med andra [...] men sen kom ju internet och det räddade väl många utav oss och började få kontakt och såg att det fanns fler som var likadana.”

T-Gal beskriver i detta citat hur villkoren för att hitta sammanhang i hennes generation såg annorlunda ut än vad de gör idag. Internet beskrivs här som räddningen för många “av oss” och lyfts av samtliga deltagare som en viktig händelse. Utöver att bidra till möjligheten att nå ut till personer som befinner sig på andra platser geografiskt, så är internet en plats som bygger på att kommunicera nästan exklusivt via språk. För att kunna hitta andra med liknande

erfarenheter, krävs att det finns diskurser som kan uttrycka dessa upplevelser (Kennedy, 2020:56).

Lo berättar om att hen har besökt en årlig träff för transpersoner* i Norden i många år. Att få komma ut och träffa andra blev också introduktionen till begreppsvärlden. Idag åker hen framförallt dit för att ha det trevligt, men i början handlade det om att överleva:

“I början när jag åkte dit så var det ju egentligen för att överleva, just det här med att man åker dit, jag kan vara mig själv i två dagar men sen gjorde det så jävla ont när jag fick liksom gå tillbaka då.”

Det finns återigen en ambivalens kring kontrasterna; att träffen blev en frizon för att få leva som Lo vill, parallellt med en smärta av att sedan behöva återgå till en annan verklighet. Lo berättar att många som besöker denna träff inte lever öppet i sin könsidentitet, och inte berättar för personer i sin närhet att de åker dit. Även om denna träff delvis grundar sig i en gemensam identitet som transperson*, kan det med hjälp av Munt (2007:25) förstås som att den även grundar sig i en gemensam upplevelse av skam och stigmatisering. Munt (2007) menar att erfarenheter av skam sitter kvar i kroppen, och för att undvika framtida situationer som för individen känns skamfyllda, skapas en dissociation i kroppen gentemot dessa situationer. I ett samhälle där dessa praktiker är omöjliga praktiker kan det anses vara de flesta vardagssituationer. Det är i dissociationen som begynnelsen på nya sammanhang kan byggas utifrån grunden av en marginaliserad upplevelse av att vara ett stigmatiserat subjekt i samhället (Munt, 2007:103). Möjligtvis går det att förstå Lo som att när hen återvänder till sin tillvaro så är denna dissociation än starkare än innan, eftersom den nu står i relation till alternativa livslinjer, men bortom räckhåll.

9. Del III - Frigörande eller fängslande diskurser

Denna del av analysen syftar till att besvara frågeställningen: *hur förhåller sig deltagarna till föränderliga och normerande diskurser kring könsöverskridande identiteter och uttryck?* Med utgångspunkt i att begrepp som hen och ickebinär numera anses mer vedertagna, bad jag deltagarna reflektera över om och hur detta påverkar dem. Deltagarna belyser att könsidentiteten är för komplex för att fångas i enskilda ord eller begrepp, och att omförhandlade gränser för könsidentiteten även kan leda till en omformulering av

sexualiteten. Jag diskuterar även hur detta bidrar till ett hegemoniskt narrativ om vem som är transperson* och hur deltagarna förhåller sig till detta.

9.1 Pusselbitar till en helhetsbild

Mika anser att könsidentiteten är för komplex för att fånga i ett enskilt begrepp:

“Jag har stött på det här begreppet eller sätt att se på min könsidentitet och ba wow, okej det här är någon aspekt av min könsidentitet, och sen så stött på ett nytt begrepp och ba oj wow, det här är också en annan aspekt av min könsidentitet”

De olika begreppen fungerar som pusselbitar till en helhetsförståelse av Mikas könsidentitet. Den anser att samtal kring könsidentiteter är extremt förenklat, och att användningen av begrepp som exempelvis queer eller ickebinär bär med sig så pass mycket betydelse att det förenklar “hela allt som en könsidentitet är”. Hall (2016:56) menar att diskurser producerar en plats i samhället för subjektet. Det vittnar Mika om, som ser positivt på att begreppens uppsving har bidragit till mer diskussion och litteratur som individer som definierar sig bortom eller mellan tvåkönsnormen kan identifiera sig i. Däremot hade dessa begrepp inte direkt kunnat appliceras i den sociokulturella kontexten under dens uppväxt, för att de omringande diskurserna inte hade tillåtit användning av begreppen även om de fanns där. Mika betonar att framförallt begreppet hen i många fall används på ett sätt som upplevs förenklat, och ibland även som representation för en tredje positionering eller en mellanposition i samhället.

T-Gal berättar för mig att hon inte ser begreppet hen som en identitetsbenämning utan som just ett praktiskt verktyg för anonymisering av en tredje person i ett samtal. Hon hävdar, i motsats till min fråga, att gemene person inte vet skillnaden på vad det innebär att vara binär eller ickebinär, utan detta är begrepp hon endast använder i sammanhang med personer som delar hennes erfarenheter. Det är ett perspektiv som inte dykt upp i de övriga intervjuerna, men T-Gal skiljer sig även åt i sin upplevelse av att identitetskopplade begrepp inte har varit särskilt viktiga för henne, även om hon förstår att dessa begrepp kan vara betydelsefulla för andra. Jag anser det viktigt att poängtera att åsikterna kring begreppsanvändning även skiljer sig åt inom en grupp med den gemensamma erfarenheten av att definiera sig bortom eller mellan tvåkönsnormen.

Elisabet reflekterar över hur sexualiteten omformuleras i kontakt med begrepp att spegla sin könsidentitet i:

“Till exempel så kommer vi fram till att jag kan ju inte längre säga att jag är heterosexuell, för att heterosexuell betyder ju att jag är attraherad av motsatt kön. Vad är motsats till ickebinär?”

Hen har istället uppfunnit nya ord för att beskriva sin sexualitet. Orden signalerar en preferens av ett könsuttryck åt “det andra hållet”, men som inte befäster sexualiteten till beroende av könsidentiteten. Det kan förstås som att bli obegriplig inom den cisnormativa matrisen även innebär att bli obegriplig inom den heterosexuella matrisen. Elisabet har vidare kommit på sitt namn själv och berättar även om andra begrepp hen har hittat på för att beskriva sin könsidentitet. Jag tolkar drivkraften och lekfullheten i att formulera helt nya begrepp som en effekt av att språket inte nödvändigtvis är tillräckligt, även vid mötet med begrepp som känns bra att använda för en själv.

9.2 Ett hegemoniskt trans*narrativ

Som diskuterat i teoriavsnittet så bör normer förstås som allomfattande system där praktiker sker inom dessa system och inte utanför (Butler, 2007:198). Även om könsöverskridande praktiker är avvikande sett till en hegemonisk tvåkönsnorm, så sker dessa praktiker i relation till tvåkönsnormen, vilket i sig skapar nya, dominerande narrativ och normer. Johanna beskriver att generationsklyftan blev väldigt närvarande vid mötet med begreppet ickebinär, eftersom hen hade föreställningen om att alla som identifierar sig som ickebinära är under 25 år. Jag förstår det som att hen inte kunde göra sig begriplig genom det begreppet till följd av konnotationen med det som inte stämde in, nämligen åldersfaktorn. Begreppet förblev otillgängligt just för att det inte fanns andra representationer som närmare speglade hens upplevelser. Garrison (2018) menar att det finns en monolitisk representation av trans*narrativ som att vara “född i fel kropp”, att en önskar söka sig till den könsbekräftande vården etcetera, parallellt med tendensen att tro att när ens narrativ skiljer sig från det dominerande narrativet så innebär det att det är mindre legitimt. Det medför att ickebinära* tvingas förhålla sig till detta narrativ för sitt legitimitetsskapande gentemot sig själva och omvärlden för att bli begripliga och erkända (Garrison, 2018:620).

Johanna vittnar om detta när hen berättar att relationen till kroppen förändrades i samband med att applicera begreppen hen föredrar på sig själv:

“En annan sak som på något sätt påverkade också, jag har nog inte i allmänhet haft så här jättemycket dysfori vad gäller min kropp, men när jag kom ut som mig själv var det som att jag på något sätt kunde känna att min kropp är min, jag behöver inte, den är biologiskt kvinna men det har ingenting med min könsidentitet att göra, den får vara min liksom.”

Relationen till kroppen förändras och blir mer begriplig för Johanna i samband med att möta begrepp att kunna spegla sig i. Men det finns också ett annat narrativ här, som även dyker upp i intervjun med Elisabet, nämligen upplevelser (eller avsaknaden) av dysfori i relation till kroppen. Elisabet betonar att hen inte haft någon könsdysfori, men istället det hen beskriver som “hjärndysfori”, kopplat till att inte kunna beskriva sina upplevelser. Deltagarnas berättelser och erfarenheter kring könsdysfori ser olika ut, men de erfarenheter som delas med mig under intervjutillfället ser jag som en indikator på att de är påverkade av det narrativ som Garrison (2018) beskriver. En förklaringsmodell kan vara att binära narrativ har dominerat under lång tid, och att det inte är förrän på senare år som ickebinära* narrativ representerats. Stereotyper reducerar individer till några få karaktärsdrag (Hall, 2016:249), vilket bevisligen inte kan fånga den myriad av identiteter och uttryck som finns inom trans*spektrat.

Ett hegemoniskt trans*narrativ, som bygger på en cisnormativ förståelse av vad det innebär att vara trans*, bidrar till det systematiska osynliggörandet av identiteter bortom eller mellan tvåkönsnormen. T-Gal anser att när transpersoners* livsvillkor diskuteras och debatteras i media så är det oftast fokus på de som önskar söka sig till den könsbekräftande vården. Följden är en reproducering av en förenklad bild av paraplybegreppet transperson*, där de individer som inte önskar detta glöms bort. Det får även konsekvenser för dem som önskar söka sig till den könsbekräftande vården (Bremer, 2011:104). En deltagare berättar för mig om att känna sig tvungen att presentera sig som binär transperson under utredningen för att få tillgång till hormoner och operationer, samt i kontakt med andra vårdinstanser. Att presentera sig som ickebinär* menar denna deltagare inte var ett alternativ. Med detta vill jag betona att ett hegemoniskt trans*narrativ medför verkliga, materiella konsekvenser för dem som definierar sig bortom eller mellan tvåkönsnormen. Även om förändrande diskurser är betydelsefulla för erkännandet av transpersoner* som grupp, finns det risk att dessa låser fast nya, diskursiva fångelser som inte utmanar genussystemet som helhet.

9.3 Ålder och transerfarenhet

Inför intervjuerna reflekterade jag mycket över hur maktdynamiken såg ut mellan mig och deltagarna. Som diskuterat under forskningsetiska överväganden utmanas åldersmaktsordningen i intersektionen med transerfarenhet*, eftersom villkoren för att vara normavvikande har förändrats mycket över tid, och att det på ett generellt plan är enklare att befinna sig bortom eller mellan tvåkönsnormen idag. Johanna beskriver hur hen ibland känner sig avundsjuk på yngre, inte för att allt är jättebra, men för att “vi” åtminstone kan prata om våra erfarenheter. Hen säger detta med all värme, men i orden läser jag också in en sorg inför det yngre jaget som inte hade samma möjligheter. Vi pratar mycket om generationsskillnader i vår intervju, och den tidsbundna kontexten tycker hen stundtals är märkbar även bland vänner som endast är tio år yngre. Hen säger:

“sen så har jag ju ganska många vänner som är typ tio år yngre än mig i alla fall och där tycker jag inte att det känns så stor skillnad, men man märker det ibland just vad gäller erfarenheterna för det hände så mycket på 90-talet vad gäller homofobi och sådär, så det är ganska olika erfarenheter”

Svårigheten att tala om en gemensam erfarenhet grundar sig i att villkoren för könsöverskridande praktiker har förändrats mycket över tid. Siverskog (2016:91) skriver att *“skiftande diskurser leder till skiftande upplevda möjligheter.”* Förändrade villkor innebär även förändrade linjer för individer att förhålla sig till, och jag tolkar Johannas ord som att de som bara är tio år yngre har andra erfarenheter av vad det innebär att omförhandla dessa linjer för att bli begriplig inom den cisnormativa matrisen.

Under intervjuerna frågade jag deltagarna om deras upplevelser av att vara äldre i ett sammanhang med andra som delar deras erfarenheter av att befinna sig bortom eller mellan tvåkönsnormen. En gemensam upplevelse för samtliga deltagare är att dessa utrymmen oftast domineras av yngre personer, vilket skapar en distans just för att våra upplevelser skiljer sig mycket. Många deltagare vittnar även om att de inte känner andra i sin egen ålder som delar deras erfarenheter. Jonna berättar att hen ofta upplever sig åldersdiskriminerad inom hbtq-sammanhang eftersom den efterfrågade åldersgruppen alltför ofta är personer mellan 18-29 år. Andra deltagare beskriver att de ofta känner sig välkomna inom hbtq-sammanhang, men att de känner sig gamla. Lo är en av dessa, och reflekterar över om det kan vara en konsekvens av att ha vuxit upp i en tid präglad av patologisering och osynliggörande. Hen

menar att många i hans ålder fortfarande drar sig undan, eftersom spåren sitter kvar i kroppen. Det kan förstås som en slags gränsdragning även inom gruppen, där yngre premieras och således tilldelas andra möjligheter till separatistiska sammanhang. Det bör ses som en konsekvens av den tid som deltagarna har vuxit upp i, och jag argumenterar för att det visar på hur åldern fortfarande kan vara ett hinder i deltagarnas liv.

10. Avslutande diskussion

Syftet med denna uppsats var att studera språkets roll för identitetsskapande processer utifrån äldre personers erfarenheter. Målet var att undersöka hur deltagarna påverkas och formas av att inte ha ord eller begrepp för att beskriva sin könsidentitet, och hur det eventuella mötet med identitetsbeskrivande begrepp förändrar och/eller påverkar deltagarnas självbild. Uppsatsen ämnade även diskutera hur deltagarna förhåller sig till föränderliga och normerande diskurser kring könsöverskridande identiteter och uttryck. Med hjälp av begreppen interpellation, den heterosexuella matrisen, den cisnormativa matrisen och skam som klibbig känsla, har jag försökt närma mig frågeställningarna. Nedan kommer en sammanfattning av analys och resultat presenteras, följt av en förhöjd analytisk reflektion över vad dessa resultat har för vidare implikationer bortom denna uppsats.

10.1 Sammanfattning av analysen

I analysens första del lyftes deltagarnas upplevelser kring frånvaron av begreppslig inkludering kring könsidentitet. Att inte ha ord eller begrepp att spegla sin könsidentitet innebär en svårighet att föreställa sig något utanför det binära, och leder till känslor av att vara fel och att inte ha en plats i världen. Deltagarna vittnar om starka tvåkönsnormer i sina sociokulturella kontexter, där normbrytande identiteter och uttryck upplevs omöjliga. Frånvaron av språk upplevs som att vara ensam i sin upplevelse, parallellt med att inte kunna beskriva vad en är ensam i. Jag menar på att det innebär att vara obegriplig inför både samhället och inför sig själv.

Vidare visar analysen på en internaliserad skam kring särskilda begrepp som under deltagarnas uppväxter associerats med sjukdom och stigmatisering. Jag menar att dessa känslor blir klibbiga känslor som stannar i kroppen även när samhällsdiskurser förändras. Att leva "öppet" innebar stor sårbarhet och i vissa kontexter hög risk för våld och utsatthet, vilket än idag kan tänkas bidra till att gruppen som helhet är relativt osynliggjord. Från detta drar jag

slutsatsen att det inte är tillräckligt att begreppen *finns*, utan dess mening och omgärdande diskurs är minst lika betydelsefull för att individen ska kunna applicera ordet på sig själv.

Analysens andra del fokuserade på mötet med identitetsbeskrivande begrepp. Att för första gången applicera begreppen de föredrar på sig själva beskrivs av deltagarna som glädje, frihet, trygghet och klarhet. Det visar på ett existensberättigande, där att kunna säga "jag är detta" är en viktig markör. Jag förstår appliceringen av begrepp på en själv som ett sätt att vinna aktörskap över sin identitet genom att skapa nya begriplighetslinjer inom den cisnormativa matrisen. Det medför en positiv förändring i hur deltagarna ser på sig själva, och visar att det finns stort motstånd även i de minsta av handlingar. En vidare följd av att möta begrepp att spegla sig i är möjligheten att hitta andra med liknande erfarenheter. Internet beskrivs som en viktig del för detta. Till följd av att det inte har funnits förebilder för deltagarna att spegla sig i, blev internet en plats att mötas och utbyta erfarenheter utanför deltagarnas geografiska område. Det kan således förstås som att identitetsbeskrivande begrepp blir klubbiga i positiv bemärkelse (Munt, 2007), genom att dra till sig känslor som existensberättigande, gemenskap och att inte vara ensam.

Den avslutande delen av analysen syftade till att vidare diskutera hur deltagarna förhåller sig till föränderliga och normerande diskurser kring könsöverskridande identiteter och uttryck. Intervjuerna visade inte på en enhetlig åsikt kring detta. Å ena sidan lyfts positiva röster, som att det bidrar till mer litteratur, representation och samtal kring könsidentiteter på ett mer inkluderande sätt. Å andra sidan betonas att begrepp som det könsneutrala pronomen *hen* kan upphöra att vara just könsbeskrivande och istället användas som en anonymisering av tredje person, och i vissa fall även representera en tredje positionering i samhället. Det blir återigen ett försök att göra en flytande form statisk, och att samla ett universum av betydelser i ett enhetligt ord. Det visar på komplexiteten i normerande diskurser som både frigörande och hämmande. Slutligen visar deltagarna på att de förhåller sig till ett hegemoniskt trans*narrativ som grundar sig i en binär förståelse av kön. Jag menar att detta narrativ påverkar hur de förstår sig själva i relation till det, utifrån vad som delas under intervjutillfället. Det riskerar att bli ett nytt hinder i subjektskapandet för personer bortom eller mellan tvåkönsnormen.

10.2 Slutsats

Studien har visat att samhälleliga diskurser, juridiska och medicinska rättigheter, har haft stor inverkan på deltagarnas möjlighet att hitta könsbenämning ord att spegla sina erfarenheter i. Jag menar på att åldersfaktorn är väsentlig vid studier som rör erfarenheter av att befinna sig bortom eller mellan tvåkönsnormen, just för att villkoren för könsöverskridande identiteter och uttryck är i konstant förändring. Det är dessutom av vikt att involvera kategorier kring kön och sexualitet vid studier som rör åldrande, då det bidrar till att omformulera det förväntade livsloppet (Siverskog, 2016:256; Bremer, 2011:89). Studien illustrerar tvåkönsnormens forcerade kraft för att skapa exkluderande och omöjliga praktiker. Detta med hjälp av Butlers (1997) förlängning av interpellation, som bidrar till en förståelse för hur tvåkönsnormen inordnar subjekt i underkastelse till denna norm. Att ständigt bli kallad ett skadligt namn får konsekvenser som att delegitimisera sin upplevelse, att uppleva att det är fel på en eller ger upphov till en känsla av icke-existens. När det inte finns språkliga alternativ utanför den cisnormativa matrisen blir de som befinner sig bortom eller mellan den obegripliga inför både samhället och sig själva. Frånvaron av språk får således reella effekter på individen.

När deltagarna motsätter sig det ord de blir kallade, genom att applicera nya identitetsbenämningar på sig själva, får interpellationen en oväntad effekt (Butler, 1997:123). Det bidrar till att fylla deltagarna med positiva känslor som påverkar deras självbild och förståelse för sin identitet. Resultatet visar på att det inte bara hjälper att bli begripliga inför sig själva i nutid, utan även fungerar som en katalysator till att inordna sig själva efter nya linjer, genom att förstå sitt livslopp utifrån nya benämningar. Detta visar på vikten av ett inkluderande språk där dessa identiteter och praktiker får lov att finnas, och att språket har en central roll för vår känsla av existens och förankring i världen. Resultatet visar även på att det inte enbart förändrar deltagarnas självbild, utan även öppnar möjligheter till sammanhang, och förändrar således även den sociala situationen.

Resultatet visar även på svårigheten att applicera identitetsbeskrivande begrepp på sig själv när deras flytande form blivit statisk. Hegemoniska trans*narrativ som produceras inom den cisnormativa matrisen grundar sig fortsatt i en binär förståelse av kön, vilket befäster nya normer för personer som definierar sig bortom eller mellan tvåkönsnormen att förhålla sig till. Förändrade samhällsdiskurser är en väg för att bryta stigmatiseringen av gruppen som helhet, men nya dominerande narrativ kan likväl innebära nya diskursiva fångelser som konstruerar en ny form av stigmatisering för ickebinära* identiteter. Mer mångfacetterad representation

inom forskning och samhällsdiskurser anser jag kan bidra positivt till de som identifierar sig bortom eller mellan tvåkönsnormen.

Slutligen ska sägas att deltagarna i denna studie inte anses 'äldre' i en vedertagen förståelse för begreppet. Det finns således mer att undersöka i intersektionen mellan könsidentitet och ålder. Studien visar däremot på hur åldern har påverkat, och i vissa mån fortfarande påverkar, deltagarna i deras subjektskapande processer. Mer forskning inom detta fält kan bidra till en större förståelse för denna grups livsvillkor och livslopp idag. Studien kan däremot inte säga något om hur andra intersektionella axlar, som etnicitet, klass eller funktionalitet påverkar deltagarna. Sett till det stora kunskapsglapp som finns kring erfarenheter bortom eller mellan det binära, anser jag att det behövs mer forskning inom detta fält.

Referenslista

- Ahmed, S. (2006). *Queer phenomenology; Orientations, objects, others*. Duke University Press.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*. 3(2): 77-101.
- Bremer, S. (2011). *Kroppslinjer. Kön, transsexualism och kropp i berättelser om könskorrigering*. Makadam Förlag.
- Bryman, A. (2016). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2:a uppl. Liber AB.
- Butler, J. (1993). *Bodies that matter*. Routledge.
- Butler, J. (1997). *Excitable speech: A politics of the performative*. Routledge.
- Butler, J. (2007). *Genustrubbel*. Daidalos AB.
- Connell, C. (2018). Thank you for coming out today: The queer discomforts of in-depth interviewing. I *Other, please specify: Queer methods in sociology*. Red. Compton, D., Meadow, T., & Schilt, K. University of California Press.
- Eldén, S. (2020). *Forskningsetik: Vägval i samhällsvetenskapliga studier*. Studentlitteratur.
- Gustafsson Sendén, M., Renström, E., & Lindqvist, A. (2021). Pronouns Beyond The Binary. The Change of Attitudes and Use Over Time. *Gender & Society*. 35(4): 588-615.
- Garrison, S. (2018). On the limits of 'trans enough': Authenticating trans identity narratives. *Gender & Society*. 32(5): 613-637.
- Hall, S. (2013). *Representation*. Red. Hall, S., Evans, J., & Nixon, S. 2:a uppl. SAGE.
- Haraway, D. (1988). Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist Studies, Inc*. 14(3): 575-599.
- Hesse-Biber, S. (2007). The practice of feminist in-depth interviewing. I *Feminist research practice*. Red. Hesse-Biber, Sharlene Nagy, & Patricia Leavy: 110-148. SAGE.
- Jagger, A. M. (red.) (2013). *Just methods: an interdisciplinary feminist reader*. 2:a uppl. Paradigm Publishers.
- Johnson, A. (2015). Beyond inclusion: Thinking toward a transfeminist methodology. *Advances in Gender Research*. 20: 21-41.

Kennedy, N. (2013). Cultural cisgenderism: Consequences of the imperceptible. I *Psychology of Women Section Review*. 15(2): 3-11.

Kennedy, N. (2020). Becoming. I *The Emergence of Trans: Cultures, Politics and Everyday Lives*. Red. Pearce, R., Moon, I., Gupta, K. & Steinberg, D. L. Routledge.

Krieg, J. (2013). A social model of trans and crip theory. *Lambda Nordica*, 18(3-4): 33-53.

Leavy, P. & Harris, A. (2018). *Contemporary feminist research from theory to practice*. Guilford Publications.

Lennon, E. & Mistler, B. (2014). Cisgenderism. *Transgender Studies Quarterly*. Red. Stryker, S. & Currah, P. 1(1-2): 63-64.

Lykke, N. (2009). *Genusforskning - En guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Liber.

Mairéad, L. & O'Connor, J. (2018). Falling outside of the 'nice little binary box': A psychoanalytic exploration of the non-binary gender identity. *Psychoanalytic Psychotherapy*, 32(1): 40-60.

Moon, I. (2018). 'Boying' the boy and 'girling' the girl: From affective interpellation to trans-emotionality. *Sexualities*, 22(1-2): 65-79. SAGE.

Munt, S. (2007). *Queer attachments: The cultural politics of shame*. Ashgate Publishing.

Nicholas, L. (2019). "Queer ethics and fostering positive mindsets toward non-binary gender, genderqueer, and gender ambiguity". *International Journal of Transgenderism*. 20(2-3): 169-180.

Nicolazzo, Z. (2016). "'It's a hard line to walk': black non-binary trans* collegians' perspectives on passing, realness, and trans*-normativity." *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 29(9): 1173-1188.

Pearce, R., Moon, I., Gupta, K. & Steinberg, D. L. (2020). *The emergence of trans: Cultures, politics and everyday lives*. Routledge.

RFSL Ungdom, 2021. *Ordlista: Transperson*. Tillgänglig: <https://transformering.se/vad-ar-trans/ordlista> [Hämtad 22-05-16]

shuster, s. & Lamont, E. (2020). Sticks and stones break our bones, and words are damaging. I *The emergence of trans: Cultures, politics and everyday lives*. Red. Pearce, R., Moon, I., Gupta, K. & Steinberg, D. L. Routledge.

Siverskog, A. (2016). *Queera livslopp: Att leva och åldras som lhbtq-person i en heteronormativ värld*. Linköpings Universitet.

Transgender Europe. (2017). *Overdiagnosed but underserved*. Tillgänglig: https://tgeu.org/wp-content/uploads/2017/10/Overdiagnosed_Underserved-TransHealthSurvey.pdf [Hämtad 22-05-02]

Tompkins, A. (2014). Asterisk. *Transgender Studies Quarterly*. Red. Stryker, S. & Currah, P. 1(1-2): 26-27.

Bilaga 1 - Inbjudan till deltagare

Hej kära gruppen! Jag skriver inte här så ofta men jag hoppas att detta inlägg är okej!

Jag heter Lucy, är en 23-årig ickebinär transperson och använder pronomen den/hen. Jag läser sista terminen på min kandidat i genusvetenskap vid Lunds universitet och ska nu skriva min kandidatuppsats. Jag söker dig som är 45+ och definierar dig utanför/bortom/mellan de binära kategorierna man/kvinna, som skulle vilja delta i min uppsats. I en intervjun kommer jag att be dig prata om din egen förståelse och erfarenhet av att se din identitet genom olika delar av språkanvändning med fokus på begreppsanvändning. Jag vill försöka förstå hur mötet med begrepp som känns bra att använda för en själv påverkar vår egna bild och förståelse av vår könsidentitet, likväl erfarenheter av att kanske inte hitta begrepp en känner att en kan spegla sig i. Alla olika erfarenheter och kunskaper är värdefulla!

Intervjun kommer ta mellan 30-60 minuter och kan ske på en plats du väljer eller via zoom. Materialet kommer att anonymiseras och du kan när som helst dra dig ur studien. Det viktigaste för mig är att det känns tryggt och värdefullt för dig att delta.

Om du eller någon du känner är intresserad av att delta och/eller vill veta mer så får du jättegärna maila mig på xx eller skriva till mig privat här på facebook.

Allt gott!

Bilaga 2 - Intervjuguide

Introduktion

- Du får gärna börja med att presentera dig själv helt fritt. Du får lyfta precis vad du vill.
- Hur ser du själv på din könsidentitet? Du behöver inte själv definiera den utifrån begrepp om du inte vill, utan jag vill höra helt hur du själv ser på den.

Individuell begreppsanvändning

- Finns det några begrepp som du tycker att du kan spegla dig i, som känns bra att använda för dig själv?
 - Om nej: har du hittat något som har känts nästan rätt, men som saknar något?
- Vad betyder dessa begrepp för dig när du använder de för att beskriva dig själv?
- Minns du hur du först kom i kontakt med dessa begrepp? Berätta gärna!
 - Hur kändes det att hitta dessa begrepp? Minns du några särskilt starka känslor kopplade till det? Berätta gärna lite mer om det.
 - Hur förändrades din bild eller din förståelse av din identitet i samband med detta?

Samhällelig begreppsanvändning

- Vilka begrepp brukar du använda dig av för att beskriva din könsidentitet för andra?
 - Om andra än tidigare: vad känner du saknas i de begreppen för dig? Hur känns det att det saknas? Tänker t.ex. på ickebinär som ev. otillräckligt.
 - När började du använda dessa begrepp?
- Känner du att du behöver förklara innebörden av dessa begrepp (de som finns för att förstå den egna identiteten) för andra?
 - Känner du att du anpassar ditt sätt att beskriva dig själv beroende på vem du pratar med?
- Finns det situationer när du väljer att inte använda dig av dessa begrepp i olika vardagssituationer? T.ex. i särskilda nära relationer, kontakt med olika samhällsinstanser, jobb/skola osv.
- Vad har möjligheten att beskriva din könsidentitet med särskilda ord, pronomen eller liknande betytt för dig?
 - Utveckla gärna!
- Hur ser kopplingen ut mellan könsidentitet och begreppen du har delat för dig?

- Finns det andra ord som är viktiga för dig som inte nödvändigtvis kopplas ihop med könsidentiteten?
- Det finns ju en del begrepp som börjar bli mer allmänt accepterade nu, jag tänker till exempel på begrepp som ickebinär och pronomen som hen. Upplever du att det faktum att de börjar bli mer allmänt förstått har förändrat något för dig?
 - Om ja, hur?
 - Om nej, hur?

Upplevelser utan språk

- Upplever du att det har funnits en tid där du inte har haft ord eller begrepp att spegla dig i, för att beskriva din upplevelse?
 - Minns du vad du hade för känslor kopplade till det?
 - Om det redan kommit upp tidigare - vill du berätta lite mer om det?
- Om det inte kommit upp tidigare: hur har din begreppsanvändning förändrats genom åren?
- Känner du att du har hittat ett språk idag för att beskriva, spegla och förstå din könsidentitet?
- Hur tror du att det hade påverkat dig och din förståelse för din könsidentitet om begreppen du har lyft var lika tillgängliga när du var yngre?
- Språket är ju en omfattande men också en ganska specifik del av identitetsskapande, hur formar andra erfarenheter som du har din identitet?
- Hur upplever du att din ålder påverkar din användning av begreppen idag?
 - Upplever du att det påverkar din möjlighet till queer communityt?
- Finns det något du skulle vilja lägga till eller prata om som vi inte har rört vid, som du vill tillägga?

Bilaga 3 - Information om informerat samtycke

Vad kul att du är intresserad av att vara med i min studie! Jag kommer som sagt att kretsa den kring kopplingen mellan språk och identitet, och jag är nyfiken på erfarenheter från personer som är 45 år eller äldre, som identifierar sig utanför/bortom/mellan de binära kategorierna man/kvinna. Jag intresserar mig framförallt för hur mötet med begrepp som vi känner att vi kan spegla oss i påverkar hur vi ser på vår könsidentitet, men även erfarenheter av att eventuellt inte ha hittat ett hem i språk eller begrepp. I en intervju kommer jag att be dig prata om din egen förståelse av din könsidentitet och fråga dig om din relation till begrepp och språk. Frågorna kommer vara öppna, och det är alltid okej att avböja frågor utan ifrågasättning. Du kommer inte tvingas prata om något du inte känner dig bekväm med. Materialet som jag kommer att analysera sedan består av dessa intervjuer, som kommer att ta mellan 30-60 minuter. Intervjun kan genomföras på en plats du själv väljer, över telefon eller via zoom.

Intervjun kommer att spelas in via min mobiltelefon. Kort därefter kommer jag att föra över den till en extern hårddisk som är lösenordsskyddad för att ingen ska komma åt vårt samtal. Vid transkriberingen kommer jag att ta bort alla detaljer som kan leda intervjun till dig, så att du förblir anonym under hela processen. Inspelningarna kommer sedan att raderas efter att min uppsats är färdig-examinerad och godkänd.

Det är givetvis helt frivilligt att delta i denna studie. Du har rätt att när som helst avbryta fram tills att uppsatsen är publicerad, och jag kommer aldrig be dig motivera detta och det kommer inte leda till några konsekvenser. Det insamlade materialet kommer att behandlas konfidentiellt och enbart användas för min uppsats. När uppsatsen är färdig kommer jag att skicka den till dig så att du kan ta del av den.

Innan vi påbörjar intervjun kommer jag att dela denna information med dig igen, och sedan fråga om du fortfarande känner dig bekväm med att delta. Detta påverkar inte din möjlighet att när som helst dra dig ur studien, det kan du fortsatt göra när du vill utan motivering fram tills att uppsatsen är publicerad.

Jag kommer att finnas tillgänglig under hela processen för frågor och funderingar. Du kan alltid nå mig på min mail xx eller på xx.

Med varma hälsningar,
Lucy Nordmark